

Canada and other countries. It goes without saying that such Anglicisms must become an object of special socio-linguistic and lexicographic analysis.

Key words: Anglicisms in the Ukrainian language of the end of the XIX – the first half of the XX centuries, advertisements, advertising style, Ukrainian-English intercultural links, the language of the Ukrainian periodicals.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017 р.

Прийнято до друку 20.06.2017 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

Л. О. Ткач, А. Ю. Прокопова, І. В. Марко (Чернівці)

УДК 811.161.2'373.45

**ДО ІСТОРІЇ ОПРАЦЮВАННЯ АНГЛІЗМІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ „СЛОВАРЯ ЧУЖИХ СЛІВ”
З. КУЗЕЛІ Й М. ЧАЙКОВСЬКОГО, ЧЕРНІВЦІ, 1910)**

Зацікавлення глобальним впливом англійської мови на слов'янські та інші групи мов стало на початку ХХІ ст. одним із головних напрямів сучасної лінгвістики, для означення якого існує й англійське слово *тренд* (trend – ‘тенденція; напрям; мода; дух часу’), що його залюбки використовують у засобах масової інформації, у молодіжному середовищі, в інтелектуальних і мистецьких колах – як модне слівце. Засвоєння численних англізмів спирається на складні конфігурації різних чинників – соціально-психологічних, професійно-прагматичних, лінгвально-естетичних тощо. Значно складнішою є й сама природа інтерференційних явищ – з огляду на що традиційні уявлення про англізми (англіцизми) в українській мові стають надто тісним. Та все ж стаття О. Муромцевої, уміщена в енциклопедії „Українська мова”, була цілком відповідною для свого часу – і щодо дефініцій, і щодо загального змісту: „**Англіцизм, англізм** – різновид запозичення: слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком. Англізми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідні елементи і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (*джерм, імідж, менеджер*), словотвірні (*смокінг, маркетинг*), семантичні (*яструби* ‘політики, прихильники жорсткого агресивного курсу у різних країнах’). Деякі англізми позначають національні (англійські, американські) реалії: *Скотланд-Ярд* (англійська реалія), *діснейленд* (реалія США), а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики. Англізм – ідіома чи крилатий вислів – пов’язується у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів відтворення: укр. *скелет у шафі* (*буфеті*) (‘сімейна таємниця’) – англ. *skeleton in the cupboard*; англ. *To be or not to be* – укр. Бути чи не

бути. Англізми почали проникати в українську мову в 19 ст. через російську, польську, німецьку мови. З 2-ї пол. 20 ст. кількість їх в українській мові помітно збільшується, посилюється процес безпосереднього запозичення” [УМЕ 2004: 26]. Історичні відомості про час і засвоєння запозичень з англійської мови в українську, на жаль, були подані скупо. Адже безпосереднє запозичення англізмів і американізмів в українську мову відбувалося від кінця ХІХ ст., з часу появи перших друкованих видань українських емігрантів до Канади та США.

В українських лексикографічних працях першої половини ХХ ст. також зафіксовано англізми, що надзвичайно важливі для зіставно-хронологічних досліджень, для виявлення способів і засобів їх адаптації та динаміки в українській мові.

„Словар чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського [Сл. 1910], належить до перших в українській лексикографії словників тлумачного типу й відзначається дотриманням вимог наукової методики до його укладання (більше про значення цього словника та про особу співакладача та редактора – Зенона Кузелю – див.: [Ткач 2010; УМЕ 2004: 283 – 284; автор словникової статі – Ф. Погребенник]. Сл. 1910 досі не втратив своєї науково-пізнавальної вартості, оскільки в ньому відображене тематичне багатство запозичень, завдяки яким лексичний фонд української мови набув самотніх ознак, що вирізняють його з-поміж лексиконів інших слов’янських мов. На особливу увагу заслуговують опрацьовані в ньому запозичення з англійської мови, адже їх лексикографічна фіксація припадає на початковий етап активного проникнення англізмів у слов’янські мови.

У 1932 р. у Харкові видали „Словник чужомовних слів” (бл. 25 000 реєстрових одиниць), укладачі якого – Іван Бойків, Овсій Ізюмов, Григорій Калишевський, Микола Трохименко – були репресовані, а наклад словника майже втрачений, проте збереглися перевидання цього словника в США, що уможливило в середині 1990-х його перевидання в Україні [Бойків 1996; далі – Сл. 1932].

Обидва словники – бібліографічні раритети, проте матеріал, уміщений у них, є не лише документальним свідченням свого часу про стан іншомовної частини в лексичному фонді української мови, а й становить чималий інтерес для дослідників історії засвоєння англізмів і відображення цього процесу в українській лексикографії.

За спостереженнями О. Кацімон, на 7127 вокабул Сл. 1910 припадає близько 150 графічно адаптованих англізмів, що становить 2,2 % [Кацімон 2010: 9 – 10]. В українській літературній мові кінця ХІХ – початку ХХ ст. англізми ще значно поступаються іншим групам запозиченої лексики, основу якої становлять латинізми й грецизми, а також запозичення з французької та німецької мов. Запозичень з англійської мови в цей період менше, ніж з італійської (3,7%), турецької (3,2%), а ближче вони стоять до запозичень з румунської

(1,83%), переважна більшість яких належала на той час до діалектної лексики південно-західного наріччя української мови.

Мета статті полягає в тому, щоб актуалізувати історичний та лексикографічно-зіставний аспекти дослідження англійців в українській мові, подати тематично-зіставні таблиці, повернувши в такий спосіб до наукового обігу матеріали раритетних словників.

Англійці, зафіксовані у Сл. 1910, можна розподілити на такі тематичні групи (перелік подаємо за кількісною наповненістю кожної з груп – від більшої до меншої): 1) назви осіб; 2) технічні терміни; 3) суспільно-політична термінологія; 4) назви ігор, розваг та інших понять, пов'язаних з розважальними формами життя; 5) назви страв і напоїв; 6) назви грошових одиниць, мір довжини і ваги; 7) назви тварин; 8) назви абстрактних понять; 9) назви спеціальних понять фінансової сфери, документів, що регулюють товарно-грошові відносини; 10) назви предметів побуту (одягу, тканин тощо); 11) назви, пов'язані з господарським та культурним облаштуванням довкілля; 12) дієслова, адаптовані за допомогою суфікса *-ува-ти*; 13) терміни природничих наук; 14) назви побутових приміщень; 15) міфоніми (лише одне слово – **Ельфи**, *анг.* „старогерманські духи живої природи” (Сл. 1910, с. 115).

У Додатку, що вміщений після основних словникових статей і має назву „Чужі слова і звороти, що пишуться у нас латинськими буквами” (Сл. 1910, с. 333 – 365), наявні й нетранслітеровані лексичні одиниці, словосполучення, фразеологічні звороти англійської мови, до більшості з яких подано транскрипцію кирилицею: **Foreign-office** „[форренъ офіс] міністерство заграничних справ Англії”; **goddam** „[годдем] побий мене, Боже!”; **great attraction** „[греат атрекшен] головна принада”; **hands off!** „[гендс-оф] проч з руками, не тикай!”; **high-life** „[гай-ляйф] жите в висших суспільних верствах; великопанський світ”; **interview** *анг. гл.* інтервю; **Jockey Club** „[джокі клуб] аристократичне товариство аматорів кінських перегонів”; **lady** *анг. гл.* леді; **lat not least** „[лет нот ліст] останій, але не найгірший”; **lawn tennis** *гл.* лавн тенніс; **mac** „[мек] син”; **meeting** *гл.* мітінг; **Mrs.** „*скор.* з **mistriss** [міссіс] пані”; **mylady** „[міледі] пані”; **mylord** „[мільорд] титул англійської шляхти”; **penny** „[пені; *ч. мн. пенс*] *гл.* пенс; **review** „*анг.* [ревію] і **revue** *фр.* [рев(і)] огляд; заголовок деяких часописий”; **Self** „[сельф] сам”; **s.-gouvernement** „самоуправа”; **s.-help** „самопоміч”; **s. made man** „[сельф мед мен] чоловік, що добився значіння і маєтку власними силами”; **sh.** „*скор.* з **shilling** *анг. гл.* шілінг; **shire** „[шайр] графство, край”; **shocking** „[шокінг] неприлична річ”; **Sir** „[сер] пан, почесне ім'я англійських баронів і висших достойників”; **Sire** „[сір] найясніший пан; його Величство”; **steward** „[стієрд] начальник, доглядач; корабельний слуга”; **street** „[стріт] вулиця”; **survival** „пережитки, останки чогось”; **times is money** „[таймс іс муні] час то гроші”; **to be or not to be** „[ту бі ор но ту бі] бути або не бути [оклик Гамлета]”; **trade-mark** „[трєд-марк]

охоронний знак, марка”; **trades-unions** „[трэд-юнієнс] робітничі спілки в Англії”; **training** „[тренінг] вправи для набуття зручності”; **trust** *гл.* трест; **whisky** *англ. гл.* віскі; **whist** „віст”; **yankes** „[єнкіс] так називають жартом Американців в Сполучених Державах”.

Як видно з цього переліку, деякі слова англійської мови, що тепер належать до загальновідомих, на початку ХХ ст. подано в нетранслітерованій формі (напр., *attraction, interwiew, lady, lawn tennis, shocking, steward, trade-mark, training, trust, whisky* – відповідно *атракція, інтерв'ю, леді, теніс, шок, стюард, торгова марка, тренінг, траст, віскі*).

Загальна кількість англізмів, зафіксованих у Сл. 1910, – 140 одиниць. Переважну більшість цих слів подано й у Сл. 1932 (124 слова, що становить 88%). Такий факт свідчить про збереження в роботі словників Української РСР традицій лексикографічного опрацювання англізмів, започаткованих на Буковині „Словарем...” З. Кузелі і М. Чайковського.

У Сл. 1932 три слова подано без вказівки на мову-джерело: *волапюк, мальтоза, пул*. При інших словах використано різні маркери для мови-джерела: *англ.* – 90 слів (74%), *фр.* (французьке) – 14 (12%), *гол.* (голландське) – 6 (5%), *лат.* (латинське) – 4 (3%), *вл.* (від власної назви) – 2 (2%), а такі маркери, як *етіоп.* (ефіопське), *іт.* (італійське), *ірл.* (ірландське), *кельт.* (кельтське), *нім.* (німецьке) – застосовані кожен тільки до одного слова. Зміну маркера *англ.* на інші маркери могли спричинити поглиблені студії щодо шляхів запозичення кожного конкретного слова – що цілком узгоджується з однією з вимог лексикографічної методики – поступового вдосконалення й наукової достовірності змісту словникової статті.

Порівняно зі Сл. 1910 до Сл. 1932 внесено значно більшу кількість похідних, що подані в окремих вокабулах: *баляст* – *балястувати*; *бюджет* – *бюджетовий*; *велвет* – *велветин*; *віст* – *вістувати*; *гарпуна* – *гарпунник*; *детектив* – *детективний*; *джентлмен* – *джентлменство*; *док* – *докери*; *дрейв* – *дрейфувати*; *інтер'ю* – *інтерв'ювати*; *клуб* – *клубний, клубмен*; *ляг* – *лягбух*; *малтузіянство* – *малтузіянци*; *памфлет* – *памфлетист*; *скорбут* – *скорбутний*; *сноб* – *снобізм*; *страйк* – *страйкар, страйкбрехер*; *трест* – *трестизиція, трестування, трестомінія*; *ферма* – *фермер*; *флірт* – *фліртувати*; *хуліган* – *хуліганський, хуліганство*; *чек* – *чековий*; *яхта* – *яхтклуб, яхтклубіст, яхтсмен*.

Зіставляючи реєстрові слова, зафіксовані в Сл. 1910 та Сл. 1932, відзначаємо, що в багатьох випадках змінилося написання (і відповідно – вимова): 1) на місці *л* м'якого – *л* твердий: *бульдог* – *булдог*, *бушель* – *бушел*, *вельвет* – *велвет*, *джентельмен* – *джентлмен*, *клерк* – *клерк*, *леді* – *леді*, *лорд* – *лорд*, *памфлет* – *памфлет*, *плед* – *плед*, *пуль* – *пул*; 2) змінилися літера / звук, що відтворюють англ. [ie] у слові *krieket*: *krieket* – *крикет*; англ. [i] у словах *djinn, meeting, sixpence, shirting ticket*:

джін – *джин*, *мітінг* – *мітинг*, *сікспенс* – *сикспенс*, : *шертінг* – *шертинг*, *тікет* – *тикет*; 3) у деяких словах відкинута подвоєння приголосних: *варрант* – *варант*, *лявн-тенніс* – *лявн-теніс*, *самтер* – *сетер*, *скваттер* – *скватер*; 4) укладачі по-різному транскрибували такі запозичення: *біфштик* – *біфстекс*, *гендікеп* – *гандикап*, *льог* – *ляг*, *пунч* – *пуни*, *фарма* – *ферма*; 5) відбулися зміни в словотвірній будові основи: *мальтузіянізм* – *малтузіянство*, *феніянізм* – *фенії* тощо.

У деяких словах змінився або ж з'явився додатковий наголос: *бáкборт* – *бáкбóрт*, *дженгельмэн* – *джен́тлмен*, *сікспéнс* – *сікспéнс*, *стартёр* – *стáрттер* та ін.

Також укладачі Сл. 1932 значно доповнили тлумачення деяких англійців, зокрема інформацією енциклопедичного змісту, порівн.: *клуб*, *англ.* „товариство (для забави); хата такого товариства” (Сл. 1910, с. 156) – *клуб*, *англ.* „місце зібрань громадян однієї суспільної класи, професії тощо для відпочинку та розваг; також місце зібрань політичного та культурно-освітнього характеру. Перший клуб виник у Лондоні понад 300 років тому; за часів Великої французької революції клуби відігравали велику роль” (Сл. 1932, с. 206).

При слові *трест*, *англ.* „союз усіх великих підприємців якогось фаху або галузи промислу для знищення конкуренції” подано розгорнуте тлумачення ідеологічного змісту: *трест*, *англ.* „довіра” – комерційне і виробниче об'єднання окремих самостійних підприємств, які втрачають право діяльності в інтересах даного тресту. – В капіталістичних країнах мета *т.* – знищити конкурентів і встановити монополні ціни. Не всі, однак, *т.* в капіталістичній економіці є шкідливі. Часто слабші підприємства одержують доступ до більш раціональних методів виробництва сильніших підприємств і цим підвищують видаєність цілості економіки. – В СРСР існують також трести і вони координують працю відносних галузей виробництва та являються такими ж монополістичними елементами нар. господарства як і ті в капіталістичній системі, бо монополістичні ціни можуть принести надпланові доходи, з яких певний відсоток іде для керівників сов. трестів як премія” (Сл. 1910, с. 302 – 303).

Окрім того, у Сл. 1932 чимало англійців постають як двозначні або й тризначні лексеми, напр.: *бебі*, *англ.* „дитинка” (Сл. 1910) – *бебі*, *англ.* „1) дитина, немовля; 2) лялька”; *гендікеп*, *англ.* „перегони коний одного віку” (Сл. 1910) – *гандикап*, *англ.* „1) верхогони й перегони кінями чи вельосипедами неоднакової сили, при чому слабшим дають певні пільги, що вирівнюють шанси всіх учасників; 2) змагання шахістів різної сили, при чому слабшим віддають авансом деякі фігури”; *боксер*, *англ.* „1) дужаник; 2) залізний прилад з острими кінцями, що служить до зачіпки і оборони” (Сл. 1910) – *боксер*, *англ.* „1) перебієць, спортсмен, що вправляється в боксі; 2) учасник китайської революційної організації, що 1900 р. повстала проти чужоземців; 3) кастет”) тощо.

Для наочного сприйняття й безпосереднього спостереження таких та інших відмінностей у формі, лексичному значенні та сфері вживання англійців, зафіксованих у Сл. 1910 та Сл. 1932, подаємо тематичні таблиці.

Таблиця 1

Назви осіб

Сл. 1910	Сл. 1932
Бéбі , <i>англ.</i> „дитинка” (с. 40)	Бeбі , <i>англ.</i> „1) дитина, немовля; 2) лялька” (с. 64)
Боксёр , <i>англ.</i> „дужаник; залізний прилад з острыми кінцями, що служить до зачіпки і оборони” (с. 46)	Боксер , <i>англ.</i> „1) перебієць, спортсмен, що вправляється в боксі; 2) учасник китайської революційної організації, що 1900 р. повстала проти чужоземців; 3) кастет” (с. 72)
Буль , <i>англ.</i> „бик; спекулянт на біржі” (с. 51)	—
Германіза́тор „приклонник німчєня, хто перетягає на німецьке” (с. 82)	Германізатор , <i>лат.</i> „той, хто німчить” (с. 104)
Грум , <i>англ.</i> [groom] „хлопець до послуги при їзді конем” (с. 87)	Грум , <i>англ.</i> „малий льокай, хлопчак, що їде або верхи позад пана, або на козлах ззаду” (с. 125)
Дáндис , <i>англ.</i> „через <i>пол.</i> паничик, джигун” (с. 89)	—
Детектив , <i>англ.</i> „тайний поліціант, агент” (с. 96)	Детектив , <i>англ.</i> „слідець, службовець розшукних органів”. Детективний роман , <i>англ.</i> „бульварного типу роман, де описуються пригоди слідців” (с. 137)
Джентельме́н , <i>англ.</i> „добре вихований і чесний чоловік” (с. 97)	Джентлмен , <i>англ.</i> „1) в Англії – людина шляхетського стану; 2) людина шляхетної вдачі і манір”. Джентлменство , <i>англ.</i> „прикмети й особливості джентлмена, аристократична манера” (с. 139)
Джокей і Жокей , <i>англ.</i> „послугач до коний” (с. 98, 123)	Джокей , <i>англ.</i> „1) верхівець на перегонах; 2) слуга, що їздить з верхівцем”. Джокей-клуб , <i>англ.</i> „товариство аматорів на перегони” (с. 140)
Клерк , <i>англ.</i> „писар” (с. 156)	Клерк , <i>англ.</i> „в Англії – помічник

	нотаря; писарчук, взагалі дрібний урядовець” (с. 205)
Кльовн , <i>англ.</i> „блазень” (с. 157)	Кльовн , <i>англ.</i> „1) цирковий комік-акробат; 2) блазень, кумедник; у англійців те ж, що арлекін або полішинель у романських народів” (с. 207)
Констабль , <i>англ.</i> „судія, поліцай” (с. 167)	–
Леді , <i>англ.</i> „[lady] пані, жінка з висших верстов а Англії” (с. 180)	Леді , <i>англ.</i> „в Англії – титул жінок вищого стану, дружин лордів” (с. 232)
Лідер , <i>англ.</i> „[leader] провідник партії, визначний член” (с. 182)	Лідер , <i>англ.</i> „1) проводир, керівник політичної партії; 2) <i>в спорті</i> – той, хто веде перед” (с. 234)
Льорд , <i>англ.</i> „титул висшої англійської шляхти і достойників” (с. 188)	Лорд , <i>англ.</i> „титул вищої англійської шляхти, що спадково переходить до старшого в родині; слово це також додають до назви вищих англійських урядовців: лорд-канцлер, лорд-ляйтенант” (с. 237).
Мінстрель , <i>англ.</i> „середньовічний вандрівний співак” (с. 204)	Менестрелі , <i>фр.</i> „мандрівні середньовічні поети у Франції, Англії, Шотландії, що співали свої твори в супроводі гри на арфі” (с. 256)
Міс , <i>англ.</i> „[miss] панна” (с. 204)	Міс , <i>англ.</i> „панна, ввічливе звертання до дівчини в англійських буржуазних колах” (с. 265)
Містер , <i>англ.</i> „пан” (с. 204)	Містер , <i>англ.</i> „пан, назва особи в Англії, що не має титулу лорда або сера” (с. 265)
Містріс , <i>англ.</i> „пані” (с. 204)	Містріс , <i>англ.</i> – те ж, що і Місис . Місис , <i>англ.</i> – пані, слово з яким звертаються до заміжньої жінки середнього стану в англійських буржуазних колах (с. 265)
Мічман , <i>англ.</i> „наймолодший офіцер на військовій кораблі” (с. 205)	Мічман , <i>англ.</i> „перший офіцерський чин у флоті Західної Європи і кол. Росії” (с. 265)
Негус , <i>англ.</i> „титул абіссинського короля; <i>пров.</i> чоловік непридатний до нічого” (с. 211)	Негус , <i>етіоп.</i> „1) титул абіссинського царя; 2) <i>англ.</i> – гаряче питво а червоного вина, цукру,

	води, цитрини та мушкатних горіхів” (с. 275)
Пер , <i>англ.</i> „члени висшої палати (в Англії)” (с. 234)	Пер , <i>англ.</i> „у середні віки – ті володарі, що мали право допоминатися при всяких спорах, які поставали з денних взаємин, суду рівних („пери судять перів”); пізніше – титул вищого помісного дворянства, що мало спадкове право засідати в т. зв. палаті перів; перство надавав король” (с. 314)
Полісмэн , <i>англ.</i> „поліцай” (с. 241)	Полісмен , <i>англ.</i> „назва поліцай в Англії” (с. 336)
Сквátтер , <i>англ.</i> „поселенець” (с. 281)	Скватер , <i>англ.</i> „1) поселенець у Північній Америці, що осівся на вільній землі; 2) в Австралії – скотар, що орендує землю для випасу” (с. 394)
Сноб , <i>англ.</i> „чоловік, що вдає пана, зарозумілець” (с. 282)	Сноб , <i>англ.</i> „вискочень, ферт”. Снобізм , <i>англ.</i> „чванство, хвастощі, безпідставне удавання знавця мистецтв чи культурних цінностей” (с. 395)
Сóліціт[ат]ор , <i>англ.</i> „писар (у адвоката)” (с. 283)	–
Стартёр , <i>англ.</i> „той, хто дає знак, щоб коні вибігали” (с. 286)	Стартер , <i>англ.</i> „особа, що подає знак для початку перегонів, змагань, спускаючи прапора” (с. 400)
Хуліган , <i>англ.</i> „волоцюга, погромщик, чорносотенник” (с. 319)	Хуліган , <i>англ.</i> „бандит, погромник, бешкетник, за ім’ям славнозвісної злочинної сім’ї в Англії в XVIII стол.”. Хуліганство , <i>англ.</i> „вчинки, властиві хуліганам”. Хуліганський , <i>англ.</i> „властивий хуліганові” (с. 468)

Таблиця 2

Технічні терміни

Сл. 1910	Сл. 1932
Ахтер-штевен , <i>англ.</i> „підводна частина корабля” (с. 31)	Ахтерштєвень , <i>гол.</i> „прикріплений до кіля кормовий підводний брус судна, на якому почеплене стерно” (с. 55)

Бак , <i>анг.</i> „частина горішньої палуби корабля від передного машта до носа” (с. 33)	Бак , <i>гол.</i> „1) передня частина верхньої палуби на пароплаві; 2) резервуар на воду або інше течиво” (с. 57)
Бакборт , <i>анг.</i> „ліва сторона корабля” (с. 33)	Бакборт , <i>гол.</i> „лівий бік корабля” (с. 57)
Баляст , <i>анг.</i> „тягар, що служить для обтяження спідної частини корабля і так удержує його в рівновазі, савур, вантаж; непотрібний тягар” (с. 35)	Баляст , <i>кельт.</i> „1) савур, тягар, уміщений у трюмі судна, щоб воно глибше сиділо в воді; 2) тягар, що його беруть на аеростат, щоб викидати, коли він сідав і тим допомогти йому знов піднятися; 3) піщана верства на залізничному торі, на яку кладуть злежні й рейки; 4) усяка зайва, непотрібна тяжість”. Балястувати , <i>кельт.</i> „1) обтяжувати балястом; 2) насипати піщану верству на залізничім торі” (с. 59)
Біційкль , <i>анг.</i> „[bicycle чит. Байсейкль] прилад їждження на двох колесах, <i>ровер, вельосіпед</i> ” (с. 44)	Біційкль , <i>фр.</i> „вельосіпед з одним великим і одним малим колесом” (с. 69)
Вокзал , <i>анг.</i> через <i>мос.</i> „дворець залізниці” (с. 61)	Вокзал , <i>англ.</i> „двірець залізничий, заля для пасажирів на залізничих стаціях” (с. 90)
Врак , <i>анг.</i> „кадовб корабля, знищений корабель” (с. 62)	Врак , <i>англ.</i> „розбитий корабель” (с. 91)
Гакборт , <i>анг.</i> „горішний край керми корабля” (с. 64)	Гак(а)борт , <i>гол.</i> „горішня частина (спинка) облавка на кормі судна” (с. 93)
Гарпун, гарпунець , <i>анг.</i> „списа з двома загнутими гаками, якої уживають до ловлі великих морських риб” (с. 66)	Гарпуна , <i>гол.</i> „1) спис, вила залізні на подобу стріли з двома гаками на довгому мотузі, вживаний на вловах на китів, моржів і взагалі морських тварин; 2) залізна скоба скріпляти стіни; 3) рійчасті вила”. Гарпунник „той, що закидає гарпуну” (с. 97)
Гіг , <i>анг.</i> „легкий, однокінний візок	Гіг , <i>англ.</i> „1) бідка однокінна;

на двох колесах” (с. 82)	2) рід шлюпки (с. 121)
Док , <i>англ.</i> „варстат, де направляють ся і будують ся кораблі” (с. 104)	Док , <i>англ.</i> „1) штучна водойма над морем або річкою із спусками, де вантажать, розвантажують і направляють кораблі; 2) частина порту, пристосована до будови великих кораблів; 3) склади товарів на березі моря або річки”. Докери , <i>англ.</i> „некваліфіковані робітники в портових доках (вантажники тощо)” (с. 148)
Дрейновт , <i>англ.</i> „великий воєнний корабель” (с. 106)	Дредновт , <i>англ.</i> „тип великого морського панцерника з тяжкою артилерією” (с. 150)
Дрейф , <i>англ.</i> „збочене корабля з приписаної дороги; таке установлене корабля, щоби навіть при сильнім вітрі стояв непорушно” (с. 106)	Дрейф , <i>гол.</i> „1) збочення судна з дороги пі до впливом вітру чи течії; 2) непорушне положення судна в наслідок особливого розміщення вітрил і керма; 3) нестійкість судна на кітві”. Дрейфувати , <i>гол.</i> „1) збочувати з дороги пі до впливом вітру або течії; 2) валитися під вітер під час лежання в дрейфі; 3) не триматися на кітві через те, що кітва слабо держиться дна” (с. 150-151)
Кокс , <i>англ.</i> „[coaks] пражений камінний вуголь, уживаний до паленя” (с. 159)	Кокс , <i>англ.</i> „паливо, що його одержують з кам’яного вугілля перепалюванням без доступу повітря” (с. 208)
Ліфт <i>гл. вінда.</i> (с. 184)	Ліфт , <i>англ.</i> – підойма, електрична машина в великих будинках для піднімання людей або ваги на вищі поверхи (с. 236)
Льог , <i>англ.</i> „деревляна колода; прилад, що означає швидкість плавби корабля” (с. 188)	Ляг , <i>нім.</i> „1) швидкомір, прилад для виміру швидкості руху корабля; 2) рід бочок, поставлених усередині корабля; 3) батарея на борті корабля. Лягбух , <i>нім.</i> „денник на кораблі, де щодня записують швидкість корабля, напрямом його,

	напрямок вітру тощо” (с. 239)
Рóвер , <i>англ.</i> „двоколiсниця, бiциклъ ” (с. 267)	–
Рúфа „задня частина корабля” (с. 269)	–
Стiмер , <i>англ.</i> „парохiд” (с. 288)	–
Стора , <i>англ.</i> „вiконна завiса, яку можна пiдносити i спускати” (с. 288)	Стора – див. Штора . Штора , <i>ит.</i> „рухлива завiса на вiкнi, яку пiдiймають i спускають шнурками” (с. 481)
Тáндем , <i>англ.</i> „ <i>ровер</i> з двома сидженнями” (с. 294)	Тандем , <i>англ.</i> „1) вiдкрита бiдка (двоколiсний екiпаж), запряжений парою-кiньми у колосок; 2) вельосипед на кiлькох (особливо двох) iздцiв” (с. 412)
Тéндер , <i>англ.</i> „запасовий корабель; вiзок при зелiзничiй машинi на вуголь i дрова” (с. 297)	Тендер , <i>англ.</i> „1) спецiально влаштований вiдкритий вагон з запасом палива та води, причiплюваний до паротяга; 2) морське невеличке, на одну щоглу, судно, що супроводить велике вiйськове судно, щоб постачати йому паливо й воду, а також передавати по ескадрi накази головного начальника” (с. 418)
Трамвай , <i>англ.</i> „(кiнна або електрична) зелiзниця у мiстi” (с. 301)	Трамвай , <i>англ.</i> „Дорога Трама” за iм’ям англiйця Трама, що перший збудував вузькоколiйку на дерев’яних рейках; 1) мiська (чи й замiська) вузькоколiйна залiзниця, кiнна (конка) парова або електрична; 2) вагон на такiй залiзницi” (с. 431)
Тунель , <i>англ.</i> „пiдземна дорога (попiд гору)” (с. 304)	Тунель , <i>англ.</i> „проiзд, або прохiд пiд землею, пiд рiчкою чи прорубаний у горi” (с. 441)
Шкут , <i>англ.</i> „1. байдак до сплавлювання збiжа; 2. малий хлопчина, смаркач” (с. 327)	–
Шрапнель , <i>англ.</i> „гарматнiй набiй, наповнений кулями” (с. 329)	Шрапнель , <i>фр</i> „вибуховий набiй, який, вибухнувши на певному вiддаленнi, розкидав

	кулі, якими він наповнений” (с. 480)
Яхт , <i>англ.</i> „легкий корабель проходовий” (с. 331)	Яхта , <i>англ.</i> „невеличке судно для морських прогулянок або перегонів”. Яхтклуб , <i>англ.</i> „товариство аматорів веслового та вітрильного спорту”. Яхтклубіст , <i>англ.</i> „член яхтклубу”. Яхтмен , <i>англ.</i> „аматор водного спорту” (с. 483)

Таблиця 3

Суспільно-політична термінологія

Сл. 1910 р.	Сл. 1932
Біль , <i>англ.</i> „проект закону, внесений в англійським парламенті” (с. 44)	–
Бойкот[ованє] , <i>англ.</i> „спосіб борби з ворогом, вигаданий ірландцями; на кого наложено бойкот, з тим устають усі (товариські) зносини” (с. 46)	Бойкот, бойкотування , <i>англ.</i> „спосіб боротьби а установою, товариством чи окремими особами, що полягав в цілковитому припиненні з ними зносин. Уперше бойкоту вжито до англійського капітана Джемса Бойкота, що утісняв ірландських фермерів” (с. 71)
Буль , <i>англ.</i> „бик; спекулянт на біржі” (с. 51)	–
Вердикт , <i>англ.</i> „вирок судіїв (присяглих)” (с. 58)	Вердикт , <i>лат.</i> „судовий вирок, присуд” (с. 86)
Віги , <i>англ.</i> „англійське поступове сторонництво” (с. 59)	Віги , <i>англ.</i> „англійська буржуазна поступова партія в XVII – XVIII стол, з XIX стол. перетворилася у теперішню партію лібералів” (с. 88)
Інтервію , <i>англ.</i> „[interview] розмова дневникаря з визначною особою для оголошення в часописи” (с. 135)	Інтерв’ю , <i>англ.</i> „побачення; розпитування співробітником преси видатного політичного, громадського чи наукового діяча, щоб ознайомити громадянство з його поглядами в якійнебудь важливій справі”.

	Інтерв'ювати , <i>англ.</i> „збирати відомості через інтерв'ю” (с. 181)
Квак[е]ри , <i>англ.</i> „протестантська секта в Англії і Америці” (с. 153)	Квакери , <i>англ.</i> „релігійна секта, що виникла в XVII стол. в Англії, в епоху реставрації Стюартів, як наслідок втоми і занепаду політичної активності дрібної буржуазії після громадянської війни. Не визнавали офіційної церковної організації, духовенства, тайн і проповідували скромне життя” (с. 201)
Мальтузіанізм , <i>англ.</i> „погляд анг. економіста Мальтуса про конечність зменшення подружій і кількості дітей” (с. 192)	Малтузіанство , <i>вл.</i> „теорія англійського економіста XIX ст. Мальтуза, що пояснював бідність, зубожіння трудящих мас надмірним збільшенням приросту населення, яке ніби зростає в геометричній прогресії, а засоби існування – в арифметичній. Тому люди повинні здержуватися від сексуального життя, інакше – рівновага між засобами до життя і кількістю людей прийде шляхом пошести, війн тощо”. Малтузіанці , <i>вл.</i> „прихильники малтузіанства” (с. 246)
Мітінг , <i>англ.</i> „[meeting] публичні збори, віче” (с. 205)	Мітінг , <i>англ.</i> „зібрання, політичного характеру, щоб заявити про свої потреби, інтереси тощо, або маніфестувати своє ставлення до якогось політичного акту чи події” (с. 265)
Памфлет , <i>англ.</i> „з'їдливе письмо образливого змісту” (с. 225)	Памфлет , <i>фр.</i> „сатирична, їдка, повна вигадок, брошура проти якоїсь видатної людини або окремого явища громадського чи політичного життя”. Памфлетист , <i>фр.</i> „автор памфлетів” (с. 297)
Пуль <i>гл.</i> картель (с. 254); картель <i>фр.</i> „змова між державами або фабрикантами в	Пул „1) окремий рід картелю, в якому прибутки всіх членів ідуть до спільного фонду, а потім

<p>справі взаємної підпомоги, з окрема змова фабрикантів на некористь купуючих або робітників” (с. 149)</p>	<p>у заздалегідь встановленій пропорції розділяються. Поширені в Півн. Америці; 2) душе розвинені останніми роками в Америці об’єднання фермерів для збуту хліба, спричинені боротьбою фермерів проти хлібних спекулянтів; відомий „Канадський пшеничний пул” (с. 359)</p>
<p>Страйк, <i>англ.</i> „змова робітників покинути роботу, щоб вибороти собі ліпші умовини праці; безробітє(с. 288)</p>	<p>Страйк, <i>англ.</i> „припинення робітниками роботи на підприємствах або в установах – засіб революційної боротьби, до якого вдаються робітники чи службовці в „буржуазних” країнах, щоб домогтися виконання їхніх політичних та економічних вимог”.</p> <p>Страйкар, <i>англ.</i> „учасник страйку”.</p> <p>Страйкбрехер, <i>нім.</i> „страйколом, робітник або стороння до підприємства особа, що перешкоджає успіхові страйку, а саме: коли він не приєднується до страйкарів, коли він іде на роботу в час страйку” (с. 403)</p>
<p>Торіси, <i>англ.</i> „консервативна партія в Англії” (с. 300)</p>	<p>Тори, <i>англ.</i> „назва консервативної партії в Англії, шляхти та великого поміщцтва” (с. 429)</p>
<p>Трест, <i>англ.</i> „союз усіх великих підприємств якогось фаху або галузи промислу для знищення конкуренції” (с. 302-303)</p>	<p>Трест, <i>англ.</i> „довіра” – комерційне і виробниче об’єднання окремих самостійних підприємств, які втрачають право діяльності в інтересах даного тресту. – В капіталістичних країнах мета т. – знищити конкурентів і встановити монопольні ціни. Не всі, одначе, т. в капіталістичній економіці є шкідливі. Часто слабші підприємства одержують доступ до більш раціональних методів виробництва сильніших</p>

	<p>підприємств і цим підвищують видайність цілоти економіки. – В СРСР існують також трести і вони координують працю відносних галузей виробництва та являються такими ж монопольовідними елементами нар. господарства як і ті в капіталістичній системі, бо монополістичні ціни можуть принести надпланові доходи, з яких певний відсоток іде для керівників сов. трестів як премія”.</p> <p>Трестизація, трестування, <i>англ.</i> „об’єднання окремих підприємств, закладів в трести”.</p> <p>Трестомінія, <i>гр.</i> „зайве захоплення трестизацією” (с. 435)</p>
<p>Феніянізм, <i>англ.</i> „ірляндська партія, що змагає до увільнення вітчизни з під панованя Англіїців” (с. 310)</p>	<p>Фенії, <i>ірл.</i> (також: Ірляндське революційне братство) „конспіративна терористична організація, що виникла в Ірляндії і Америці в 1858 р. і ставила собі за ціль підготувати повстання проти Англії і домогтися національної незалежності Ірляндії” (с. 451)</p>

Таблиця 4

**Назви ігор, розваг та інших понять,
пов’язаних з такими формами життя**

Сл. 1910	Сл. 1932
<p>Віст, <i>англ.</i> „досл. тихо; рід гри в карти на чотири особи” (с. 60)</p>	<p>Віст, <i>англ.</i> „тихо”; 1) рід гри в карти для чотирьох партнерів; 2) допомога одному з партнерів; 3) „граю”.</p> <p>Вістувати, <i>англ.</i> „у грі „віст” – допомагати одному з грачів” (с. 89)</p>
<p>Гендікеп, <i>англ.</i> „перегони коний одного віку” (с. 69)</p>	<p>Гандикап, <i>англ.</i> „1) верхогони й перегони кіньми чи вельосипедами неоднакової сили, при чому слабшим дають певні пільги, що вирівнюють шанси всіх учасників; 2) змагання шахістів</p>

	різної сили, при чому слабшим віддають авансом деякі фігури” (с. 96)
Дербі , <i>англ.</i> „кінські перегони” (с. 95)	Дербі , <i>англ.</i> „1) великий приз, близько 40 000 крб. на гонах в Епсомі, в Англії; 2) кінські перегони в європейських державах і в нас для трирічок на дистанцію 2 ½ км” (с. 136)
Клуб , <i>англ.</i> „товариство (для забави); хата такого товариства” (с. 156)	Клуб , <i>англ.</i> „місце зібрань громадян однієї суспільної кляси, професії тощо для відпочинку та розваг; також місце зібрань політичного та культурно-освітнього характеру. Перший клуб виник у Лондоні понад 300 років тому; за часів Великої французької революції клуби відігравали велику роль”. Клубмен , <i>англ.</i> „постійний відвідувач буржуазного клубу в Англії”. Клубний , <i>англ.</i> „належний клубові, властивий йому” (с. 206)
Крікет , <i>англ.</i> „забава в пилку” (с. 176)	Крикет, крокет , <i>англ.</i> „рухлива гра великими дерев’яними кулями, що їх проганяють крізь дужки, вставлені в землю” (с. 225)
Лявн-тенніс , <i>англ.</i> „[lawn-tennis] забава в пилку” (с. 185)	Лявн-теніс , <i>англ.</i> „гра в м’яча, при якій учасники кидають його особливими сіткуватими лопатками” (с. 239)
Мач , <i>англ.</i> „заклад о виграну між двома грачами” (с. 197)	Матч , <i>англ.</i> „змагання, турнір між двома особами, організаціями на первенство у різних спортах” (с. 252)
Равт , <i>англ.</i> „велика вечірня забава, переважно без танців” (с. 255)	Равт , <i>англ.</i> „вечірка для запрошених, баль без танців; часто відбувається у визначних сановників і має переважно політичне або громадське значення” (с. 361)
Старт , <i>англ.</i> „місце, звідки починають бігти коні на перегонах”; стартёр „той, хто дає	Старт , <i>англ.</i> „1) місце, з якого починаються перегони кінські, вельосипедні тощо; 2) початок

знак, щоб коні вибігали” (с. 286)	якихнебудь перегонів, змагань” (с. 400)
Тікет , <i>англ.</i> „посвідка, карта вступу, білет” (с. 299)	Тикет , <i>англ.</i> „1) квиток на проїзд залізницею, пароплавом тощо; 2) картка, що дає право голосувати” (с. 424)
Фóтбаль , <i>англ.</i> „забава в копаного мяча, копанка” (с. 315)	Футбол , <i>англ.</i> „1) шкіряний м’яч великого розміру; 2) гра двох партій великим м’ячем, якого кожна партія підбиває в напрямку до свого супротивника” (с. 463)
Штон , <i>англ.</i> „бляшка уживана при грі в карти” (с. 329)	–

Таблиця 5

Назви страв і напоїв

Сл. 1910	Сл. 1932
Віскі , <i>англ.</i> „[whisky <i>чит.</i> уісскі] горівка з жита, уживана в Англії і Америці” (с. 60)	Віскі , <i>англ.</i> „назва горілки з ячменю в Англії й Америці” (с. 89)
Біфштик , <i>англ.</i> „[beefsteak] добре набита і скоро припечена воловина” (с. 44)	Біфстекс , <i>англ.</i> „засмажений на маслі шмат битого м’яса” (с. 69)
Грог , <i>англ.</i> „напиток з гарячої води, рому і цукру” (с. 87)	Грог , <i>англ.</i> „напій з гарячої води, рому й цукру” (с. 125)
Джін , <i>англ.</i> „горівка з ялівця, анижу, цинамону, цукру і води” (с. 98)	Джин , <i>англ.</i> „1) англійська горілка з жита і ячменю, заправлена ялівцевими ягодами; 2) машина, що нею очищають бавовну” (с. 139)
Портер , <i>англ.</i> „міцне [чорне і густе] пиво” (с. 243)	Портер , <i>англ.</i> „чорне густе англійське пиво з перепаленого солоду” (с. 340)
Презерва , <i>англ.</i> „страва приправлена в такий спосіб, щоби не псувала ся; презерватив[а] „охоронний спосіб” (с. 245)	Презерватив , <i>лат.</i> „запобіжний засіб або ліки; в вузькому розумінні – кондом, цебто мішечок з тонкої гуми, щоби не заразитися або щоби запобігти зачаттю” (с. 344)
Пунч , <i>англ.</i> „напій зроблений з води, цукру, рому, чаю і цитрини” (с. 254)	Пунш , <i>англ.</i> „напиток з рому або коньяку (в Англії також з бранді, віскі, вина тощо) з чаєм, водою, цукром та цитроновим соком;

	п[унш] глясе – заморожений пунш” (с. 360)
Рум , <i>англ.</i> „спіритусовий напитек, зроблений з цукрової трощі” (с. 268)	Рум – див. Ром . Ром , <i>англ.</i> „міцний спиртовий трунок. виготовлений з тростинного цукру з домішкою пахучих трав” (с. 378)

Таблиця 6

Назви грошових одиниць, мір довжини і ваги

Сл. 1910	Сл. 1932
Бушель , <i>англ.</i> „міра в Англії” (с. 53)	Бушел , <i>англ.</i> „міра сипких тіл в Англії, Канаді й Північно-Американських Сполучених Штатах = 35,24 літра” (с. 80)
Доляр , <i>англ.</i> „американський гріш вартости 5 корон” (с. 105)	Доляр , <i>англ.</i> „срібна монета в Північно-Американських Сполучених Штатах” (с. 149)
Пенс , <i>англ.</i> „англійська здавкова монета вартости 10 сот” (с. 233)	Пенні (мн. пенси), <i>англ.</i> „1) англійська бронзова монета = 1/260, англ. фунта = 1/12 шилінга : фартинг = 1/4 пенні; 2) пенні-банк – державна ощадна каса в Англії, що приймав вклади, починаючи з одного пенні” (с. 312)
Сікспенс , <i>англ.</i> „срібний англійський гріш вартости 6 пенсів або 1/2 шилінга” (с. 279)	Сикспенс , <i>англ.</i> „англійська монета” (с. 389)
Таель , <i>англ.</i> „китайська монета і вага” (с. 293)	Таель , <i>англ.</i> „срібна монета: 1) у маляйців; 2) у китайців; 3) у сіямців” (с. 408)
Тонна , <i>англ.</i> „корабельна вага = 1000 кільограмів” (с. 300)	Тонна , <i>фр.</i> „бочка” – міра ваги: 1) метрична 1 = 1000 кілограм м; визначають нею вагу корабельних вантажів; 2) міра обсягу = 1,44 куб. метра” (с. 448)
Шіл[л]інг , <i>англ.</i> „1/12 пенса = 1 К 20 сот” (с. 327)	Шилінг , <i>англ.</i> „1) англійська срібна монета 2) австрійська грошова одиниця (з 1925 року)” (с. 477)
Ярд , <i>англ.</i> „англійська міра довжини” (с. 331)	Ярд , <i>англ.</i> „англійська міра довжини = 91 сантиметрові” (с. 483)

Таблиця 7

Назви тварин

Сл. 1910	Сл. 1932
Бультдог , <i>англ.</i> „англійська порода псів” (с. 51)	Булдог , <i>англ.</i> „1) англійська порода собак з короткими товстими лапами, великою головою, тупою мордою й широкими грудьми; 2) система великих револьверів з короткою цівкою” (с. 78)
Вомб'ат , <i>англ.</i> „звіря з родини торбунів” (с. 62)	Вомбат , <i>англ.</i> „нічна тварина-сसाвець а родини торбунів, а борсука завбільшки, що живе в підземних норах у Тасманії” (с. 91)
Дог[а] , <i>англ.</i> „рід сильного і лютого пса, британ” (с. 104)	Дог , <i>англ.</i> „великий собака з короткими вухами англійської або данської породи” (с. 148)
Краб , <i>англ.</i> „морський рак” (с. 174)	Краб , <i>фр.</i> „великий рак з відділу десятиногих; водиться в європ. морях” (с. 224)
Мопс , <i>англ.</i> „порода псів” (с. 207)	Мопс , <i>англ.</i> „порода невеликих кімнатних собак, з тупою мордою і короткою шерстю” (с. 269)
Поні , <i>англ.</i> „коні малої породи” (с. 242)	Поні , <i>англ.</i> „1) особлива порода маленьких коней, що розводиться в Ірландії та Шотландії; 2) куцик, муцик” (с. 338)
Пінчер , <i>англ.</i> „малесенька порода псів з довгим волосем” (с. 237)	Пінчер , <i>англ.</i> „невеличкий собака з довгою кудлатою шерстю, що давить пацюки” (с. 323)
Сеттер , <i>англ.</i> „порода мисливської собаки” (с. 277)	Сетер , <i>англ.</i> „порода довгошерстих мисливських собак, з якими полюють на птахів” (с. 389)

Таблиця 8

Назви абстрактних понять

Сл. 1910	Сл. 1932
Воляп'ік , <i>англ.</i> „міжнародний штучний язык” (с. 62)	Воляпюк „штучна мова з претенсією на всесвітню, що її вигадав 1880 року швейцарський пастор Шляер; останнього часу його витіснило есперанто” (с. 90)

Гумбуг , <i>англ.</i> „брехня, ошука[нство]” (с. 76)	–
Комфорт , <i>англ.</i> „гарне і коштовне урядженє дому або житя” (с. 163)	Комфорт , <i>англ.</i> „вигода; приемні, догідні, спокійні умови життя” (с. 214)
Сплін , <i>англ.</i> „нервова недуга, що проявляє ся пригнобленнем і злим настроєм” (с. 285)	Сплін , <i>англ.</i> „1) „коса”, хвороба коси; 2) нудьгування, що переходить у дражливий настрій; хандра (раніш пояснювали за захворюваним селезінки)” (с. 399)
То[а]ст , <i>англ.</i> „промова при питю” (с. 300)	Тост , <i>англ.</i> „1) застольне побажання, промова; 2) в Англії – підсмажений шматок хліба” (с. 430)
Флірт , <i>англ.</i> „залицянка” (с. 312)	Флірт , <i>фр.</i> „легковажне кокетування, залицяння”. Фліртувати , <i>фр.</i> „легковажно кокетувати, залицятися, не маючи серйозного наміру” (с. 456)
Шкóрбут , <i>англ.</i> „рід недуги” (с. 327)	Скорбут , <i>лат.</i> „цинга, гнилець, хвороба, що найчастіше виникає від недостатнього харчування або від їжі без соли, або що не має потрібних вітамінів; ознаки хвороби: загальне знесилення організму, кровотеча з ясен, горла, носа, випадання зубів тощо”. Скорбутний , <i>лат.</i> „цинговий, гнильцевий” (с. 394)

Таблиця 9

**Назви понять фінансової сфери, документів,
що регулюють товарно-грошові відносини**

Сл. 1910	Сл. 1932
Бюджет [budget], <i>англ.</i> „спис, зіставленє доходів і розходів” (с. 50)	Бюджет , <i>фр.</i> „кошторис, облік можливих прибутків та видатків держави, установи, організації або окремої особи на певний час”. Бюджетовий , <i>фр.</i> „належний до бюджету; бюджетове право – закони про те, як складати, розглядати, затверджувати й виконувати бюджет” (с. 80)

Бон, <i>анг.</i> „короткотривалий державний квит, банкнот; уповажнене до виплати” (с. 47)	Бон, <i>фр.</i> „1) тимчасовий грошовий знак, що видає місцева влада; 2) квиток, що дає право одержувати в певний час якісь речі з тієї установи, яка ці бони видає; 3) невживані паперові гроші, об’єкт колекціонування” (с. 72)
Варрант, <i>анг.</i> „посвідка на зложений на складі товар, яка управнює до затягнення грошової позички” (с. 56)	Варант, <i>англ.</i> „1) посвідчення товарового складу, що він прийняв на схов певні товари; 2) ордер на трус” (с. 83)
Льойд, <i>анг.</i> „товариство забезпечення кораблів” (с. 188)	Лойд, <i>англ.</i> „установа, що видає плавбою, страхуванням та класифікацією суден; назва пішла від лондонської кав’ярні XVIII стол., постійного місця зібрань англійських купців, що згодом утворили величезне торговельне підприємство” (с. 273)
Чек, <i>анг.</i> „переказ на гроші, який виставляє власник грошей а які виплачує банк” (с. 324)	Чек, <i>англ.</i> „1) квиток на гроші з наказом банкові віщати пред’явникові його зазначену на квитку суму з поточного рахунку особи, що підписала чек; 2) квиток з наказом касі видати або одержати певну грошову суму”. Чековий, <i>англ.</i> „1) що стосується до чек; 2) чекова книжка – банкова книжка з перенумерованими квитками та талонами, яку видає банк вкладникам для одержання грошей з їхнього поточного рахунку” (с. 473)

Таблиця 10

**Назви предметів побуту
(одяг, тканини, предмети, виготовлені з тканин)**

Сл. 1910	Сл. 1932
Вельвет, <i>анг.</i> „бавовняний оксаміт” (с. 57)	Велвет, <i>англ.</i> „подібна до оксамиту бавовняна тканина, сорт манчестеру; вироблюють його з єгипетської бавовни”.

	Велветин , <i>англ.</i> „вид оксамиту або манчестеру з бавовняної тканини” (с. 95)
Плед , <i>англ.</i> „грубий, вовняний коц в крати” (с. 238)	Плед , <i>англ.</i> „1) картатий вовняний плащ шотландських гірняків; 2) велика товста хустка накидати на плечі; вкутувати ноги тощо” (с. 328)
Смокінг , <i>англ.</i> „короткий мужеський сурдут з великими вилогами з переду” (с. 282)	Смокінг , <i>англ.</i> „верхній чоловічий одяг для вечірок, вистав тощо” (с. 395)
Фляга , <i>англ.</i> „хоругов” (с. 312)	–
Шевіот , <i>англ.</i> „рід вовняної матерії” (с. 326)	Шевіот , <i>фр.</i> „рід ворсистої шерстяної тканини” (с. 476)
Шертінг , <i>англ.</i> „рід матерії” (с. 326)	Шертінг , <i>англ.</i> „міцна бавовняна тканина, вживана на білизну” (с. 477)

Таблиця 11

Господарське й культурне облаштування довкілля

Сл. 1910	Сл. 1932
Кльомб , <i>англ.</i> „цвітник, травник” (с. 157)	Клюмба , <i>англ.</i> „1) обведена газонами грядка квіток; 2) квітник різних форм” (с. 206)
Парк , <i>англ.</i> „огорожений простір землі, засаджений деревами і корчами на взір ліса; місце до переховування військових знарядів (пушки)” (с. 228)	Парк , <i>англ.</i> „1) гай, ліс з доріжками й алеями для гуляння й їзди, іноді для дикого звіру; 2) місце для постійня і ремонту трамваїв; 3) військовий похідний обоз, що йде слідом за військом і постачав йому бойові припаси, струмент тощо (п. гарматний, польовий, телеграфний і т. д.)” (с. 305)
Сквер , <i>англ.</i> „міська площа з травниками” (с. 281)	Сквер , <i>англ.</i> „невеличкий громадський садок, бульварчик” (с. 394)
Фарма , <i>англ.</i> „невелике господарство в Америці” (с. 308).	Ферма , <i>фр.</i> „1) у с.-г. – підприємство капіталістичного типу, на власній або орендованій землі; 2) господарство при різних с.-г. навчальних закладах з учбовими завданнями; 3) в будівництві – дерев’яна або

	залізна балка”. Фермер , <i>фр.</i> „посідач с.-г. підприємства (здебільшого хутірського типу), що обробляє власну або частіше орендовану ділянку землі, головню з допомогою найманої праці” (с. 451)
--	---

Таблиця 12

Дієслова, адаптовані за допомогою суфікса *-ува-ти*

Сл. 1910	Сл. 1932
Інтерв[і]ювати , <i>англ.</i> „випитувати задля оголошення в часописах” (с. 135)	Інтерв’ювати , <i>англ.</i> „збирати відомості через інтерв’ю” (с. 181)
Лінчувати , <i>англ.</i> „покарати на місці, не чекаючи на судовий засуд” (с. 183)	Лінчувати , <i>вл.</i> „забивати засудженого, розправляти самосудом” (с. 236)
Страйкувати , <i>англ.</i> „переставати робити” (с. 288)	Штрайкувати – див. Страйкувати (с. 482)
Тресувати , <i>англ.</i> „причувати звірята (пси до польованя)” (с. 303)	–

Таблиця 13

Терміни природничих наук

Сл. 1910	Сл. 1932
Гольфштрем , <i>англ.</i> „велика морська струя, що впливає з Мексиканського заливу і обливає побережжя західної Європи” (с. 84)	Гольфштрóm , <i>англ.</i> – тепла морська течія в Атлантичному океані, що йде від екватора (Вест-Індія) попід берегами Європи до Північного Льодового Океану; Західня Європа завдячує йому свій лагідний клімат (с. 123)
Джет , <i>англ.</i> „чорний бурштин, гладжений вугіль камінний, уживаний до виробу прикрас” (с. 98)	–
Ліяс , <i>англ.</i> „долішні верстви землі т.зв. юрайської формації” (с. 184)	Ліяс , <i>фр.</i> „в геології – лупаковий вапняк, на якому лежить юрська формація” (с. 237)
Мальтоза , <i>англ.</i> „солодкий цукор, що витворює ся при робленю пива і горівки із збіжа і бараболь” (с. 192)	Мальтоза „рід цукру, що утворюється з крохмалю чином солоду” (с. 246)

Таблиця 14

Назви побутових приміщень

Сл. 1910	Сл. 1932
Ватеркльозет , <i>анг.</i> „виходок зроблений так, що вода забирає всю нечистоту” (с. 56)	Ватеркльозет , <i>англ.</i> „промивний відходок” (с. 84)
Кабіна , <i>анг.</i> „окрема будка для купелі, комната [каюта] на кораблі; кабінет також габінет <i>фр.</i> „малий покоїк; робітня для умової праці; міністерство, рала міністрів; збірка всіляких оказів (природничих)” (с. 139)	Кабіна , <i>фр.</i> „1) переносна будка на березі, де роздягаються купальники; 2) каюта чи купе на пароплавах або аероплянах; 3) ізольовані від світу чи темні кімнати в кіно-ательє, де переховують потрібне для фотографування приладдя”. Кабінет , <i>фр.</i> „1) кімната для праці; 2) кімната для схову картин, книг, колекцій, чи взагалі коштовних речей; 3) „чорний кабінет” – установа в тоталітарних державах, де читають і перлюструють з політичних міркувань приватні листи громадян; 4) кабінет міністрів – всі міністри якоїсь держави – рада міністрів”. Кабінетний , <i>фр.</i> 1) що стосується до кабінету; 2) опрацьований в кабінеті, такий, що мало відповідає дійсності” (с. 186)
Кльозёт , <i>анг.</i> „виходок” (с. 157)	Кльозет , <i>англ.</i> „відхідник” (с. 207)

Отже, майже всі англізми, зафіксовані в „Словарі чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (близько 150 лексичних одиниць), були вживані в українській мові впродовж наступних періодів її розвитку, виявляючи при цьому словотвірну динаміку, збагачуючи свою лексико-семантичну структуру. Це підтверджують матеріали „Словника чужомовних слів” І. Бойкова, О. Ізюмова, Г. Калишевського, М. Трохименка. Подальше застосування зіставної методики для вивчення структурних, семантичних, стилістичних властивостей англізмів в українській мові, безперечно, буде корисним і продуктивним для праць з історичної лексикології, лексикографії, соціолінгвістики, історії міжкультурних контактів.

Література

Бойків 1996 – Бойків І. Словник чужомовних слів / І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський, М. Трохименко. – Репр. з 2-го перероб. вид. 1955 р. – К. : Музей Івана Гончара ; вид фірма „Родовід”, 1996. – 535 с.; **Кацімон 2010** – Кацімон О. А. Теоретичні і практичні аспекти діяльності українських мовознавців на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 „Українська мова” / О. А. Кацімон. – Чернівці, 2010. – 20 с.; **Сл. 1910** – Словар чужих слів (12 000 слів чужого походження в українській мові) / збір. Зенон Кузеля, Микола Чайковський ; ред. Зенон Кузеля. – Чернівці : Друк. т-ва „Руска Рада”, 1910; **Ткач 2010** – Ткач Л. О. „Словар чужих слів” Зенона Кузеля і Миколи Чайковського як пам’ятка української лексикографії (до сторіччя першого видання) / Л. О. Ткач // Лінгвістика : зб. наук. пр. – Луганськ, 2010. – № 1. – С. 40 – 54; **УМЕ 2004** – Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во „Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Ткач Л. О., Прокопова А. Ю., Марко І. В. До історії опрацювання англійзмів в українській лексикографії (за матеріалами „Словаря чужих слів” З. Кузеля й М. Чайковського, Чернівці, 1910)

„Словар чужих слів” З. Кузеля та М. Чайковського, виданий у Чернівцях в 1910 р., досі не втратив своєї науково-пізнавальної вартості, оскільки в ньому відображене тематичне багатство запозичень, завдяки яким лексичний фонд української мови набув самобутніх ознак, що вирізняють його з-поміж лексиконів інших слов’янських мов.

На особливу увагу заслуговують опрацьовані в Словнику запозичення з англійської мови. У цей період вони ще значно поступаються іншим групам запозиченої лексики, основу якої традиційно становили латинізми й грецизми, галліцизми, германізми. На 7127 вокабул реєстру Словника містить близько 150 графічно адаптованих англійзмів (2,2 %), а також (у Додатку) нетранслітеровані слова, словосполучення, фразеологічні звороти англійської мови (з транскрипцією – кирилицею чи латинкою).

Англійзми, подані в Словнику, входять до таких тематичних груп: назви осіб; технічні терміни; суспільно-політична термінологія; назви ігор, розваг та інших понять, пов’язаних з розважальними формами життя; назви страв і напоїв; назви грошових одиниць, мір і ваги; назви тварин; назви спеціальних понять фінансової сфери, документів, що регулюють товарно-грошові відносини; назви предметів побуту (одягу, тканин) та ін. Переважна більшість цих англійзмів зафіксована й у наступних словниках слів іншомовного походження.

Деякі слова англійської мови, що тепер належать до загальновідомих, подані в Словнику в неадаптованій формі, що свідчить про початковий етап їх засвоєння в українській мові.

Ключові слова: українська лексикографія початку ХХ ст., англізми в українській мові, „Словар чужих слів” 1910, З. Кузеля, „Словник чужомовних слів” 1932.

Ткач Л. О., Прокопова А. Ю., Марко І. В. К истории разработки англицизмов в украинской лексикографии (по материалам „Словаря чужих слов” З. Кузели и Н. Чайковского, Черновцы, 1910)

„Словарь чужих слав” З. Кузели и Н. Чайковского, изданный в Черновцах в 1910 г., до сих пор сохраняет свою научно-познавательную ценность, поскольку в нём отражено тематическое богатство заимствований в украинский язык, послуживших формированию самобытных черт его лексического фонда, выделяющих его на фоне словарного запаса других славянских языков.

Особого внимания заслуживает разработка тех словарных статей, в которых представлены заимствования из английского языка. В этот период они еще значительно уступают другим группам заимствованной лексики, основу которой традиционно составляли латинизмы и грецизмы, галлицизмы, германизмы. На 7127 вокабул Словаря приходится около 150 графически адаптированных англицизмов (2,2%). В Приложение к Словарю включен список нетранслитерированных слов, словосочетаний, фразеологических оборотов английского языка (с транскрипцией – кириллицей или латиницей). Лексические англицизмы из Словаря преимущественно зафиксированы и в последующих словарях подобного типа.

Англизмы, представленные в Словаре, относятся к таким тематическим группам, как: названия лиц; общественно-политическая терминология, техническая терминология; названия напитков и блюд; названия спортивных игр и других форм досуга; названия предметов быта (одежда, ткани); названия денежных единиц и мер веса и длины; названия животных и др. Некоторые слова английского языка, ставшие ныне общеизвестными, представлены в неадаптированной форме, что свидетельствует о начальном этапе их усвоения в украинском языке.

Ключевые слова: украинская лексикография начала ХХ в., англизмы в украинском языке, „Словарь чужих слов” 1910, З. Кузеля, „Словарь иноязычных слов” 1932.

Tkach L. O., Prokopova A. Yu., Marko I. V. To the history of the study of Anglicisms in Ukrainian lexicography (based on the materials of the Dictionary of Foreign Speeches by Z. Kuzelia and M. Tchaikovsky, Chernivtsi, 1910)

Z. Kuzelia and M. Tchaikovsky’s Dictionary of foreign words, published in Chernivtsi in 1910, belongs to a number of first works of this kind and occupies an important place in Ukrainian lexicography, because in it the words of foreign origin in the composition of the Ukrainian language are presented

for the first time on the peculiarities of its development and the history of linguistic and cultural contacts.

The dictionary of other words still has not lost its scientific and cognitive value, because it reflects the thematic richness of borrowings, through which the lexical fund of the Ukrainian language has acquired distinctive features that distinguish it from the lexicon of other Slavic languages.

Particular attention should be paid to the borrowing from the English language in the Dictionary, because their lexicographic fixation falls on the initial stage of the active penetration of Anglicisms into Slavic languages. In the Ukrainian literary language of the late nineteenth and early twentieth centuries Anglicisms are still considerably inferior to other groups of borrowed vocabulary, the basis of which are Latin and Greek, as well as borrowing from the French and German languages. The 7127 vocabulary registry Dictionary contains about 150 graphically adapted Englishisms, as well as a significant number of untranslated words, phrases, phraseological translations of the English language, to which the transcription (Cyrillic or Latin) is submitted.

According to its subject-conceptual correlation, the English texts recorded in the Dictionary belong to the following thematic groups: the names of individuals; socio-political terminology; technical terminology; the names of drinks and dishes; the names of sports games and other forms of leisure; names of objects of everyday life; names of monetary units and measures of length and weight; names of animals, etc. In the unwritten form, a number of such English words, which in contemporary Ukrainian and other languages are commonly used are fixed.

Key words: Ukrainian lexicography beginning of the XXth century, English lexical borrowings in Ukrainian, Z. Kuzelia, „Dictionary of foreign words” 1910, „Dictionary of foreign words” 1932.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2017 р.

Прийнято до друку 23.06.2017 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Лєснова В. В.